

MIHAI VALENTIN VLADIMIRESCU

MIHAI CIUREA

SIRIA CREȘTINĂ

REPERE BIBLICE, ISTORICE ȘI PATRISTICE

Copyright © 2010, **Editura Pro Universitaria**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin
Editurii Pro Universitaria

Nici o parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al
Editurii Pro Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
VLADIMIRESCU, MIHAI VALENTIN

Siria creștină : repere biblice, istorice și patristice /
Mihai Valentin Vladimirescu, Mihai Ciurea. - București :
Pro Universitaria, 2010

Bibliogr.

ISBN 978-973-129-564-0

I. Ciurea, Mihai

2

Introducere

Siria a fost un important spațiu de spiritualitate, cultură și civilizație, încă din primele veacuri ale istoriei umanității, care a redat lumii orientale veritabila sa dimensiune filosofică, socială și religioasă. Ea a rămas până astăzi una dintre cele mai fascinante și misterioase țări ale Orientului Apropiat, despre care se știe numeroase lucruri, dar în care au mai rămas încă multe de descoperit. Monumentele descoperite aici, precum și cele nedescoperite, a căror existență este doar presupusă de specialiști, provenind din perioade istorice diferite, constituie mărturia trecutului glorios al acestei țări. Pe pământurile siriene au fost scoase la lumină, în urma săpăturilor arheologice, adevărate comori ale antichității, a căror vechime urcă până în timpuri imemorabile ale istoriei omenirii. Faptul că țara era așezată pe Drumul Mătăsii – care traversa Asia din China până la Mediterană – a favorizat și a facilitat schimbul de idei, de populație și de bogății între Europa și Asia. Cele mai mari și mai importante două orașe ale sale, Alep și Damasc, erau esențiale pentru acest drum comercial și păstrează și astăzi farmecul vremurilor de odinioară. Orașul Alep, situat la jumătatea drumului dintre Marea Mediterană și Eufrat, era locul de încrucișare a rutelor venite din Anatolia, Europa, zona Mediteranei, Persia, Asia Centrală și China. Mai departe, în sud, orașul Damasc primea drumurile comerciale din Arabia, zona Mării Roșii, Africa, India și Egipt.

Poziția sa geografică unică a făcut din Siria și un punct strategic de maximă importanță, pe care popoarele războinice din cele mai vechi timpuri au vrut să-l exploateze drept punctul-cheie de lansare spre viitoarele expediții de cucerire. Mai mult, șederea lor pentru o vreme aici a lăsat în urmă monumente impresionante, pe care nu le mai întâlnim în niciun alt loc de pe pământ. Prin moștenirea sa atât de variată și de bogată, Siria este, așadar, mai mult decât oricare altă țară din regiune, adevărata „poartă de intrare” spre continentul asiatic.

Numele „Siria” (arb. *Sūriya*) provine de la vechea denumire greacă a populației autohtone (*syrioi*), derivând de la *Ashur* (Asiria) care, la rândul său, are la bază o rădăcină semitică (*shryn* în dialectul ugaritic; *syriion* în ebraică; *su-ri* în dialectul babilonian). Denumirea arabă a țării, folosită de către primii cuceritori musulmani, este *Bilad ash-Sham* (sau simplu *Sham*), ceea ce înseamnă „țara din stânga” (Arabiei), în opoziție cu *al-Yaman* (țara „din dreapta”). La origine, termenul desemna o regiune mai mare, care presupunea și Libanul, Palestina, Iordania și chiar anumite părți din sudul Turciei. Începând cu secolul al XX-lea, denumirea se referă în mod explicit la Siria modernă (existentă în forma actuală din 1939), prin *Sham* putându-se înțelege chiar și numai capitala Damasc.

Din punct de vedere geografic, Siria este situată în regiunea supranumită „Cornul Abundenței”, la extremitatea nordică a plăcii tectonice afro-asiatice, formând un arc adânc ce începe din Irak, trece pe la confluența fluviilor Tigru și Eufrat și continuă până în Valea Nilului, în Egipt. Se învecinează la vest cu Libanul și Marea Mediterană, la sud-vest cu Israelul, la est cu Irakul, și la nord cu Turcia. La fel ca majoritatea statelor din Orientul Apropiat, Siria este o țară aridă, cu relief predominant deșertic, în care pustiul ocupă peste o treime din teritoriu. Totuși, teritoriul său include mai multe forme de relief: două lanțuri muntoase (de vest și de est), o vale centrală și o zonă plană destul de întinsă. Diviziunea longitudinală a țării influențează climatul său în mod fundamental. În partea de vest, se observă o influență tipic mediteraneană, cu o vară toridă și caniculară și o iarnă blândă, pe când în partea de est avem de-a face cu o climă temperat-continentală. Câmpia aflată aproape de țărmul Mediteranei este o zonă foarte fertilă, în care se practică agricultura. Lanțul muntos de vest este în special calcaros, cuprinzând ocazional și piatră de bazalt. În această zonă au fost descoperite unele dintre cele mai mari fortărețe, din diferitele perioade istorice ale Siriei. Valea centrală, cunoscută sub denumirea de *Ghab*, cuprinde în special valea râului Orontes. Este zona cea mai fertilă a țării, cu o agricultură foarte dezvoltată, extinsă pe întreaga suprafață. Pe pantele muntoase ale lanțului de est se află principalele orașe ale Siriei: Damasc, Homs, Hama și Alep. Această fâșie interioară este aridă și susceptibilă de diferențe mari de temperatură. Jumătatea estică a țării cuprinde, în mare, trei zone:

Câmpia Jazira la nord-est, Deșertul Sirian la est și Valea Fluviului Euftrat la sud, care le separă pe primele două. O subdiviziune a Deșertului Sirian, care a format dintotdeauna o barieră naturală cu estul, cuprinde și o a patra posibilă zonă, la sud-vest, numită Deșertul Hauran. Această zonă, care se află la extremitatea sudică a deșertului, la granița cu Iordania, constituie un amestec inedit de deșert și reminiscențe de lavă vulcanică, presărate în mod surprinzător cu zone fertile, care au fost dintotdeauna populate masiv și unde se desfășoară, de asemenea, o puternică activitate agricolă.

Trecutul istoric bogat, precum și diversitatea peisajului și a reliefului sirian (dealuri, văi, stepe și deșert), au generat o mare diversitate a populației acestei zone (arabi, curzi, circasieni, evrei și armeni), a religiilor (iudaism, creștinism și islamism), a limbilor și dialectelor ei (arabă, curdă, turcă și aramaică). La rândul lor, creștinii, care reprezintă între 10% și 13% din populație, sunt de mai multe confesiuni: ortodocși, maroniți, iacobiți, armeni, greco-catolici, romano-catolici, protestanți. Ei au propriile lor biserici și mânăstiri și, conform legii, au drepturi egale cu ceilalți cetățeni ai statului. Frățietatea și convivialitatea caracterizează, în general, atât atitudinea creștinilor de diferite culori confesionale între ei, cât și relațiile acestora cu adepții celorlalte religii monoteiste, în special cu musulmanii, care sunt majoritari.

Astăzi, araba este limba oficială a Republicii Siriene, fiind cea mai vorbită limbă semită din lume. Alfabetul arab are 28 de litere, iar vocabularul acestei limbi prezintă o bogăție semantică uimitoare, un cuvânt putând avea până la 16 sinonime. Koranul, cartea sfântă a religiei islamice, reprezintă sursa limbajului clasic. Araba este limba maternă a 94% din populația siriană. O trăsătură interesantă a acesteia este faptul că limba clasică folosită în media, literatură și în discursurile publice nu este aceeași cu dialectul folosit în vorbirea curentă a populației. Limba vorbită pe stradă este araba siriană colocvială, care nu poate fi scrisă și care este o variantă stenografiată a limbii clasice. Dialectul variază în mod semnificativ de la o regiune la alta, chiar și în interiorul capitalei Damasc, în special în ceea ce privește pronunția și nu neapărat conținutul și semnificația vocabularului.

Pe firul istoriei Siriei

Prezentarea istoriei și a religiei Siriei este un lucru relativ dificil, datorită amestecului de populații și credințe care au existat în această regiune. Deși semiți în marea lor majoritate, canaaniții, fenicienii, arameii, amoriții, moabiții, filistenii etc. nu au prezentat niciodată omogenitatea pe care o întâlnim în alte teritorii, ca de pildă în Mesopotamia. Siria antică a fost locuită de diferite popoare semite încă din mileniul al IV-lea î.Hr., sau cel puțin de la începutul mileniului al III-lea î.Hr.

Harta Siriei

Acestea au imigrat, rând pe rând, în teritoriul cuprins între Deșertul Arabic și Munții Taurus, supunând și asimilând populațiile băștinașe, a căror vechime urcă până în paleolitic.

Epoca Bronzului Timpuriu (3100-2150 î.Hr.)

Siria a apărut în perioada de dezvoltare a sistemului de organizare cetate-stat din Mesopotamia, în ținuturile sumeriene de pe malurile fluviilor Tigru și Eufrat. Cea mai importantă cetate a acestei perioade este Mari, a cărei populație avea structuri sociale bazate pe sisteme analoge. Alfabetizarea acesteia a fost realizată prin intermediul sistemului de scriere cuneiformă, care a stimulat practici juridice și comerciale complexe. Sfârșitul gloriosului oraș Mari a coincis cu apariția primei puteri imperiale adevărate din regiune, Imperiul Akkadian (2340-2150 î.Hr.), aflat sub conducerea lui Sargon, ale cărui cuceriri au cuprins teritoriul dintre Mesopotamia, Golful Persic și Coasta mediteraneană. Un alt centru comercial important din această epocă a fost orașul Ebla.

Epoca Bronzului Mijlociu (2150-1600 î.Hr.)

Reprezintă o perioadă înfloritoare în special pentru Siria de Nord, datorită dezvoltării pe care o capătă aici schimburile comerciale internaționale. Populația amorită migrează din Deșertul Sirian înspre ținuturile Semilunii Fertile, în urma instaurării civilizației urbane în numeroase orașe-cetăți din această zonă. Regatul lui Yamkhad, cu sediul la Alep, a devenit una dintre puterile majore al acestei perioade, acaparând și cetatea Eblei. Orașul Mari a fost nimicit de către conducătorul babilonian Hammurabi, în jurul anului 1759 î.Hr. Primele populații semite care au pătruns aici, la începutul Epocii Bronzului, au fost canaanii care, venind probabil dinspre Golful Persic, s-au așezat în ținuturile dintre Iordan și Marea Mediterană. Rezultatele cercetărilor arheologice au scos la iveală importante orașe canaanite (Lachiș, Ghezer, Ierihon, Megido, Betsan), precum și o civilizație destul de înaintată, influențată în mod vizibil de cea egipteană și mesopotamiană.

Epoca Bronzului Târziu (1600-1200 î.Hr.)

Hitiții, populație de origine indo-europeană, s-au instalat în Anatolia centrală și au pus capăt stăpânirii puterii Babilonului, în anul 1595 î.Hr. Ca urmare a acestei importante schimbări, în Egipt s-a instaurat un haos total, care a durat mai mult de două secole. Mitanii au ajuns să se amestece curând cu huriții, formând Regatul Mitanilor, care a durat din secolul al XVI-lea până în secolul al XIV-lea î.Hr. Triunghiul puterilor care luptau pentru obținerea dominației asupra Siriei, în secolele XV-XIV î.Hr., era format din egipteni, hitiți și mitani. Egiptul a încercat în mod repetat să-și extindă influența asupra Siriei, în special prin încurajarea apariției cetăților din regiunea de coastă, pentru accesul pe care îl asigurau acestea la resursele naturale de lemn, folosit cu precădere în construcția vaselor maritime. Sub conducerea Faraonului Ramses, egiptenii au fost atacați prin surprindere de către armata hitită, sub conducerea lui Hattusilis II, la Qadesh, în anul 1274 î.Hr. Coasta mediteraneană s-a bucurat de o viață mai prosperă, datorită atât apariției rutelor comerciale maritime, cât și a poporului fenician, care s-a mutat în regiune pe la începutul mileniului al II-lea î.Hr., și a adus cu sine o cultură unică, ce reprezenta un sincretism între influențele mesopotamiene, anatoliene, egeene și egiptene. În această regiune de relativă prosperitate, orașele-porturi precum Ugarit, Gabala (Jeble) și Arwad, au fost lăsate să meargă mai departe cu dezvoltarea afacerilor și cu progresul financiar.

Epoca de Fier (1200-539 î.Hr.)

Invazia popoarelor maritime a adus cu sine declinul Imperiului Ugarit, precum și al celui Hitit. În jurul anului 1200 î.Hr., regiunea de pe coasta răsăriteană a Mării Mediterane a fost invadată de aceste așa-zise „popoare ale mării”, venind de pe coasta sudică a Asiei Mici și din zona Bazinului Egeean. Regiunea pe care au ocupat-o a fost devastată, făcând să dispară puterea apăsătoare a egiptenilor și a hitiților. După retragerea popoarelor maritime, începe să se afirme destul de puternic înfloritoarea civilizație feniciană. Fenicienii au trăit izolați în orașe-state (Ugarit, Biblos, Sidon, Tir etc.), pe

coasta Mării Mediterane. După câteva secole de relativă independență, au trecut rând pe rând sub stăpânire asiriană, babiloniană, persană, fiind apoi cucerite de către Alexandru cel Mare (333 î.Hr.), apoi de romani (64 î.Hr.). Cucerirea greco-macedoneană și încadrarea Feniciei în Siria elenistică au pus capăt civilizației feniciene. Fenicienii au rămas în istorie prin câteva realizări deosebit de importante. În afară de marea lor măiestrie în practicarea meșteșugurilor, de dezvoltarea fără precedent până la ei a negoțului și a navigației, ei și-au legat numele de inventarea scrierii alfabetice.

În acest timp, arameii, o altă grupă de semiți, se stabilesc în Siria Nordică, în regiunea din nordul Deșertului Arabic, între Canaan și Mesopotamia, care avea să se numească Aram. Istoria arameilor începe din secolul al XIV-lea î.Hr. Apogeul puterii politice arameene a fost atins în secolele IX-X î.Hr., când ajung să pună stăpânire pe statul babilonean. În secolul al VIII-lea î.Hr., cad sub stăpânirea asirienilor. Arameii n-au avut un stat unitar, ci au fost împărțiți în state mici, adesea în conflict unele cu altele. Cu toate acestea, dintre toate popoarele semite, cu excepția asiro-babilonienilor, arameii au exercitat cea mai mare influență asupra Asiei Occidentale. Limba aramaică a cunoscut o mare răspândire, încă din mileniul I î.Hr., devenind limba diplomatică a Asiei Occidentale, pătrunzând în nordul Arabiei și în Palestina.

În zona de coastă, orașele feniciene au supraviețuit acestei perioade întunecate care a urmat invaziilor popoarelor maritime și au continuat să joace rolul de liant, atât pentru produse, cât și pentru idei, între Grecia, Egipt și Continentul asiatic. Imperiul Asirian (1000-612 î.Hr.), sub conducerea lui Salmanasar, a preluat controlul permanent asupra părților Siriei Nordice și ale Feniciei, din 856 î.Hr., și s-a confruntat, în bătălia de la Qarqar din 853 î.Hr., cu o coaliție a statelor arameene.

Perioada Persană (539-333 î.Hr.)

Perșii dinastiei Ahemenide au anexat o mare parte a Siriei, ca o consecință a migrației lor spre apus și a defensivei în fața neo-babilonienilor, odată cu preluarea Babilonului de către regele Cyrus, în anul 539 î.Hr. Astfel, Siria a devenit o provincie a Imperiului

Persan, cu capitala la Damasc. În lupta lor pentru câștigarea sferei de influență în regiunea estică mediteraneană, și-au disputat supremația asupra acestei zone cu grecii, conflictul concentrându-se în întregime în Siria, în secolele VI-V î.Hr. Acest fenomen a adus cu sine un element persan unic în ținuturile siriene.

Perioada Elenistică (333-64 î.Hr.)

Supremația disputată de persani și greci s-a decis în mai multe bătălii importante, dintre care prima a fost la Issus, în sud-estul Turciei, în anul 333 î.Hr. Atunci, Alexandru cel Mare s-a apărat în fața forțelor armate conduse de Darius III. După moartea lui Alexandru Macedon, la Babilon în 323 î.Hr., Siria a fost disputată, iar partea ei nordică a căzut sub Seleucos I Nicator, care a alipit-o Mesopotamiei. Sudul Siriei (inclusiv Damascul), precum și regiunile Libanului și Palestinei au fost alipite Egiptului, de către Ptolomeu I Soter. Dominația dinastiei Seleucizilor în Siria a slăbit către sfârșitul secolului al II-lea î.Hr. Ptolomeii au pierdut controlul asupra sudului Siriei, din 198 î.Hr., când acesta a căzut sub Regele seleucid, Antioh III Megas. La începutul secolului I î.Hr., Siria Seleucidă a fost mult redusă, din cauza invaziilor arameenilor în nord, ale parților în est și ale arabilor și nabateenilor în sud.

Perioada Romană (64 î.Hr. – 395 d.Hr.)

În anul 64 î.Hr., legatul roman Pompei (65-48 î.Hr.) a abolit în mod formal Regatul Seleucid și a creat provincia romană a Siriei, cu capitala la Antiohia. Astfel, Siria a devenit una dintre principalele provincii ale Imperiului, rămânând sub jurisdicția directă a Împăratului roman. Sub *pax romana*, provincia siriană s-a bucurat de o stabilitate și prosperitate pe care nu le-a cunoscut niciodată în secolele trecute. Damascul și Palmyra (ca punct central al comerțului din zonă) au cunoscut o reală înflorire și au beneficiat de numeroase privilegii în toată această perioadă. Nabateenii au fost alungați din Damasc și s-au retras în Sudul Iordaniei, având un statut semi-independent și fiind concentrați în jurul localității Petra. Din punct de vedere

economic, Siria a înflorit, devenind nu numai principalul centru comercial din Orientul Mijlociu, dar și o zonă agricolă importantă, a cărei producție de grâne și vin asigura o bună parte din piața romană. Pentru a încuraja aceste schimburi comerciale, au fost construite și sistematizate marile rute comerciale, inclusiv cele din direcțiile nord-sud și est-vest care treceau prin Palmyra și care au scutit timp și efort prețios, față de ruta nordică ce urma cursul fluviului Eufurat.

După bătălia de la Pharsalia, pe 9 august 48 î.Hr., Cezar l-a urmărit pe Pompei pe mare până în Egipt, unde a ajuns la începutul lunii octombrie, la scurt timp după asasinarea lui Pompei (28 septembrie). Contrar așteptărilor, Cezar s-a implicat, în Egipt, într-un război cu Regele Ptolomeu, ceea ce l-a ținut acolo timp de nouă luni. Abia la sfârșitul lunii iunie a anului 47 d.Hr. a putut să părăsească teritoriul egiptean, mergând prin Siria în Asia Mică, pentru a putea începe războiul împotriva lui Pharnaces, regele Pontului. În timpul vizitei sale pe termen scurt în Siria, Cezar a organizat pentru prima dată administrația, prin numirea unei rude de-a sa, Sextus Cezar, ca guvernator, cu sediul la Antiohia. Lucrurile au luat o întorsătură nouă după asasinarea lui Cezar, pe 15 martie 44 î.Hr. Printre trădătorii săi, alături de celebrul Brutus, s-a numărat și Cassius Longinus, același om care, în anii 53-51 î.Hr., apăruse Siria împotriva părților. Drept urmare, el a fost desemnat guvernator al Siriei, în anul 43 î.Hr. Atunci când trupele conspiratorilor au fost înfrânte la Filipi, în anul 42 î.Hr., de către Marc Antoniu și Octavian Augustus, Cassius și bunul său prieten Brutus s-au sinucis pentru a nu cădea în mâna acestora. După bătălia de la Filipi, Octavian Augustus a plecat în Italia, în timp ce Marc Antoniu (41-30 î.Hr.) a ajuns mai întâi în Grecia și apoi în Asia. În drumul său, acesta s-a întâlnit pentru prima oară la Tars cu Cleopatra, în anul 41 î.Hr. Fascinat de farmecele acesteia, a urmat-o în Egipt, unde a petrecut iarna dintre anii 41-40, în inactivitate. Înainte de a merge însă în Egipt, Marc Antoniu a aranjat lucrurile în Siria, numindu-l pe Decidius Saxa drept guvernator.

Cu ocazia anumitor vizite, Împărații romani au atribuit o serie de privilegii unor cetăți precum Bostra (capitala noii provincii Arabia), Damasc (ridicat la statutul de „metropolis” de către Împăratul Adrian, în 117 d.Hr.) și Palmyra (redenumită „Palmyra Hadriana” în 129 d.Hr.). Granița de est a căpătat o importanță strategică fundamentală

pentru romani, în fața amenințărilor permanente ale parților, a căror prezență în partea de răsărit a Eufratului a fost rezultatul încercărilor succesive ale romanilor de a domina centrul ținutului parților, din a doua jumătate a secolului I î.Hr. Căsătoria din 187 d.Hr. a Împăratului Septimius Sever cu Iulia Doamna, fiica Marelui Preot al Emesei (Homs), a atras după sine apariția unei tradiții a Împăraților „sirieni”: Caracalla, Elagabalus și Alexandru Sever. Până la sfârșitul secolului al II-lea, războaiele cu parții au fost principala preocupare a împăraților romani, datorită faptului că era singura putere capabilă să conducă o campanie organizată împotriva Imperiului Roman, de-a lungul granițelor sale. Această provocare continuă a început să afecteze dezvoltarea și prosperitatea în zonă, chiar și a unui centru înfloritor precum Palmyra. Confruntările sporadice cu parții au început să devină din ce în ce mai dese și mai agresive către sfârșitul secolului al II-lea și s-au concentrat asupra amenințării Sasanide, care a urmat preluării Persiei, după 224, de către Ardashir și, în special, sub urmașul său Shapur I. Între anii 244-249, la conducerea țării a fost Împăratul sirian Filip Arabul.

Atacul forțelor Sasanide, din timpul Împăratului Valerian, la Edesa, în sud-estul Turciei, s-a sfârșit prin căderea cetății Dura Europos („Fortul Europei”), în 256, și cu capturarea împăratului roman, în 260. Această mare umilință, urmată de tortura și moartea sa, a afectat imaginea Romei și a autorității generalului armatei, slăbiciune sesizabilă până la mijlocul secolului al III-lea d.Hr. Odenathus, un prinț din Palmyra, a condus o campanie în numele Romei, reușind să pătrundă până în teritoriul sasanid, însă a fost ucis în 266. Soția sa, Zenobia, a preluat conducerea, însă a avut o cu totul altă viziune despre raportul de putere dintre Roma și Palmyra. Pe cont propriu, a trimis forțe armate în Egipt și a încercat să instrumenteze preluarea Antiohiei, în anul 271. Împăratul roman Aurelian a simțit că autoritatea centrală era pusă în pericol și că prințesa Zenobia mersese prea departe și a preluat conducerea armatelor, pentru a o înfrunta pe câmpul de luptă. Astfel, a fost capturată de către romani, pe când încerca să traverseze fluviul Eufrat și a fost dusă la Roma, pentru a slăvi triumful Împăratului Aurelian.

După Edictul de la Milan (313 d.Hr.), grație Împăratului Constantin cel Mare, religia creștină a fost recunoscută oficial și a fost stimulată să devină religie de stat. Micile comunități, care se adunau fie în casele diferiților oameni înstăriți din Imperiu, fie în catacombele ascunse de ochii prigonitorilor, se vor transforma în sinaxe mari și vor prelua o serie de edificii publice, pentru a le transforma în Biserici creștine.

Perioada Bizantină (395-636 d.Hr.)

Momentul transferării capitalei Imperiului Roman la Constantinopol, în anul 395, este considerat drept punctul de început al Epocii Bizantine. Secolul al IV-lea d.Hr. a fost supranumit „veacul de aur” al creștinătății, datorită apariției și dezvoltării unei gândiri și a unei producții literare patristice de o valoare inestimabilă. Aceeași perioadă este însă marcată și de numeroase divergențe și derapaje de la dreapta credință, manifestate prin apariția ereziilor ariene (sec. al IV-lea), nestoriene (sec. al V-lea), monofizite, monotelite, iconomahe etc. (sec. V-VIII). Când Împăratul Teodosie I a murit, în 395, fiii săi au împărțit în două Imperiul. Arcadius (395-408) a preluat partea de est, care a fost denumită Imperiul Roman de Răsărit (sau Bizantin), cu capitala la Byzantium. Honorius a preluat partea de vest, care a fost denumită Imperiul Roman de Apus, cu capitala la Roma. Disputele doctrinare, împărțirea sferelor politice și diferențele sociale tot mai accentuate au dus în mod implacabil la separarea Bisericii creștine în cea de Răsărit și cea de Apus, chiar dacă Schisma cea Mare va surveni mult mai târziu (1054).

A fost o perioadă de prosperitate continuă în cele mai multe părți ale Siriei. Regiunea calcaroasă, la vest de orașul Alep, a continuat să prospere, bazându-se pe exportul masiv de ulei de măsline. De asemenea, regiunea Hauran a fost exploatată în mod intens. Orașele mari au rămas și ele prospere. Și aici, creștinismul a cunoscut o perioadă de înflorire. Construcția de Biserici și Mânăstiri a irumpt, constructorii sirieni creându-și un adevărat repertoriu de stiluri arhitectonice, care preluau modelele metropolitane și neo-clasice și le îmbogățeau cu elementele specifice Orientului, ajungând adesea un amestec local specific, a cărui bogăție este evidentă încă în ruinele

edificiilor care s-au păstrat până astăzi. De fapt, nici o altă regiune a lumii mediteraneene nu conține o atât de mare complexitate și bogăție care mărturisește despre această epocă precum o fac vestigiile numeroaselor biserici, sate și mănăstiri descoperite pe teritoriul Siriei.

Trebuie menționat aici faptul că cel de-al treilea mare filon al istoriei tradiției creștine este cel al „Răsăritului sirian”, alături de cel „grec răsăritean” și cel „latin occidental”. Creștinismul din Siria reiterează într-o anumită manieră perioada de început a Bisericii lui Hristos, în special datorită aceluiași mediu vorbitor de limbă aramaică. Astfel, studiul aprofundat al creștinismului oriental (negrec și nelatin) și al limbii siriene, ca dialect al limbii aramaice (vorbite de Iisus Hristos și de Sfinții Săi Apostoli) înlătură eronata concepție „europocentrică” care se ocupă numai de creștinismul din Imperiul Roman. Aceeași viziune restrictivă asupra istoriei tradiției creștine este stimulată de o a doua cauză istorică, și anume disputele hristologice în jurul formulei dogmatice de la Calcedon (451), din secolele V-VI, care au dus în mod inevitabil la separarea dintre bisericile orientale „necalcedoniene” (considerate „eretice”) de bisericile greacă și latină calcedoniene. În aceste condiții, creștinismul oriental ajunge să fie în curând marginalizat, sau – în cel mai fericit caz, în teritoriile ocupate – elenizat ori latinizat. Totuși, el a reușit să-și pună amprenta pe cultul bisericesc, pe muzica liturgică și pe arhitectura bisericilor și mănăstirilor. Cele mai vădite influențe vizează, însă, domeniul biblic și exegetic. Creștinii sirieni vor prelua versiunea aramaică a Vechiului Testament care a stat la baza așa-numitei „Peschitto” („simplă”), precum și metodele exegetice proprii iudaismului, dominate de „targum”, „midrash” și „haggada” orală. În ceea ce privește Noul Testament, până în secolul al V-lea, se va folosi un canon specific, format din *Diatessaronul* lui Tațian Asirianul, Faptele Apostolilor, corpusul paulin numit *Apostolos* (care includea și Epistola apocrifă III Corinteni). Din acest canon lipseau inițial Epistolele sobornicești și Apocalipsa. Dimensiunea biblică este completată de o complexă și profundă viață liturgică și sacramentală, concentrată în jurul Botezului și Euharistiei, un accent deosebit fiind pus pe lucrarea Sfântului Duh (aram. *ruha*). Este vorba despre o experiență simbolică și poetică unică, prezentă în opera principalilor autori sirieni. Dacă geniul occidentului

latin constă în drept și cea a răsăritului grec în filozofie, atunci cel al răsăritului sirian este dominat de arta poetică.

În timpul Împăratului Teodosie al II-lea (408-450), pacea a fost menținută între Perși și Bizantini, care controlau Asia Mică, regiunea Balcanilor, Valea Nilului și Siria. Însă Imperiul Bizantin a atins punctul său culminant de dezvoltare în timpul Împăratului Justinian (527-565), care a recâștigat o bună parte din teritoriile pierdute. Conducătorul a adus multe îmbunătățiri, corecții și restaurări în Siria, pentru a o mulțumi pe soția sa Teodora, care era de origine siriană, din Manbej. Justinian a ținut piept invaziei perșilor sasanizi care veneau din est, distrugând Rasafa și Halabia, la Eufrat. Ulterior, o serie de cutremure au distrus numeroase bunuri materiale și s-au soldat cu moartea a numeroși sirieni.

La începutul secolului al VII-lea, în 614, Siria nu a mai fost capabilă să se apere în fața invaziei și ocupației prelungite a Sasanizilor. Regele lor, Chosroes II, a atacat Antiohia și Apamea, arzând tot ce întâlnea în cale și omorând locuitorii. Încercările de negociere ale Împăratului bizantin au fost în van, datorită neînțelegerilor care s-au iscat în rândul generalilor săi, în lupta pentru putere. În 622, Heraclius (610-641) a recâștigat controlul asupra Siriei, timp de șase ani, și i-a forțat pe perși să încheie un acord de pace. Înrautățirea situației economice, la care s-au adăugat foametea, plăgile și războaiele, au fost principalele cauze care au facilitat invazia arabă pe teritoriul sirian.

Cucerirea arabă (632-661 d.Hr.)

Califul Abu Bakr, succesorul la putere al Profetului Mahomed (care murise în anul 632 d.Hr.), și-a încurajat forțele să înainteze spre nord, pentru a propaga în aceste ținuturi legăturile militare, religioase și comerciale ale noii puteri arabe. Damascul a fost înconjurat și asediat de două ori, ultima dată în 636, după înfrângerea crucială suferită de forțele bizantine la Yarmuk. Răspândirea religiei islamice a fost de altă natură, în comparație cu ortodoxia bizantină care dominase până în acel moment lumea siriană. Ea a depins adesea de factorul economic, prin scutirea de taxe sau reducerea lor, ceea

ce a dus la o convertire în masă a populației la noua credință. Pentru aproape două decade, punctul central al puterii arabe a rămas la Medina și în Irakul de Sud.

După moartea lui Abu Bakr, au urmat la conducere Califii Omar (634-644), Othman (644-656) și Ali (656-661), cei patru formând grupul numit *Rashidun* (al Califilor ortodocși).

Dinastia Omeiazilor (661-750 d.Hr.)

Una dintre cele mai prospere și inovatoare perioade ale istoriei Siriei este marcată de venirea la putere a acestei dinastii. Omeiazii au absorbit ușor ideile bogatului amestec de culturi ale Siriei și le-au îmbogățit în mod selectiv cu elemente de factură bizantină, persană, mesopotamiană, precum și cu elemente tradiționale locale. Preocuparea pentru studiu și pentru promovarea valorilor intelectuale a crescut, în această atmosferă de conducere politică moderată. Damascul a devenit un centru cultural și politic major, dominat de creații religioase și artistice inegalabile. Influența acestui tip de cultură și-a făcut simțit eco-ul până pe țărmurile europene, ajungând chiar și în Spania.

Domnia lui Moawiya (661-681) a provocat separația dintre Omeiazi și cei care îl urmau pe ultimul Calif ortodox Ali, conduși de către fiul său, Hussein. Acesta din urmă a fost omorât de forțele armate ale fiului lui Moawiya, Pro-Yazid, la Kerbala (în Irakul de Sud), pe 10 Muharram 61 AH (680 d.Hr.). Tragedia de la Kerbala a durat secole de-a rândul. În cele din urmă, a dus la perpetuarea sciziunii dintre adepții ortodocși ai Califatului Omeiad (*Suniții*) și susținătorii urmașilor Califului Ali (*Șiitiți*).

Moscheea Omeiazilor a fost construită de către al Waïld bin Abd al-Malik (705-715). Este unul dintre cele mai impresionante așezăminte religioase din lumea islamică, fiind multă vreme considerată o minune a lumii orientale. Construcția moscheii a început în anul 706 și a durat zece ani. Locul ales pentru ridicarea ei a fost Biserica Sfântul Ioan Botezătorul, situată la limitele fostului Templu al lui Jupiter Heliopolitanul din Damasc. Locul a fost și este considerat sfânt pentru toți locuitorii Damascului, indiferent de forma pe care a îmbrăcat-o de-a lungul vremurilor: templu aramaic, grec

sau roman, bazilică bizantină sau moschee. Cea mai cunoscută și facilă cale de acces spre curtea interioară a edificiului este prin bazarul (arb. *souq*) Hamidyeh.

Dinastia Abasizilor (750-1258 d.Hr.)

Abasizii au transferat sediul principal al Califatului în Irak la Kufa, până la fondarea Bagdadului, în anul 762. În acest context, Siria a devenit pur și simplu un element insignifiant, fiind pedepsită pentru aderența sa la Dinastia Omeiazilor. Harun al-Rashid (786-809), un om cu viziune largă, a fost cel care a creat un statut diferit pentru Califatul pe care îl conducea. El a atras o ambasadă din Charlemagne, aceasta câștigând, în urma înțelegerii, dreptul de a proteja pelerinii creștini care vizitau Locurile Sfinte de la Ierusalim.

Pe la jumătatea secolului al IX-lea, domeniile Abasizilor au fost fragmentate, o parte dintre ele fiind preluate de către dinastiile independente care și-au asumat puterea în regiuni precum Egiptul (Tulunizii, după 868; Fatimizii, după 905) sau Persia (Sasanizii, după 874). Alepul era controlat de către Dinastia Hamdanizilor (944-1003), devenind ulterior un protectorat al Bizantinilor, iar mai târziu al Fatimizilor. În 1070, turcii Dinastiei Seljuq au obținut un mandat de la presupusul Calif Abasid pentru a prelua puterea în Siria de Nord. Printr-un tratat, semnat în 997, Dinastiei Fatimizilor i s-a acordat supremația asupra teritoriului Siriei.

Damascul a experimentat o perioadă nefastă de anarhie, între secolele IX-XI d.Hr., fiind condusă în prima parte a secolului al IX-lea de către Dinastia Ikhșidizilor, cu sediul principal la Cairo. Aceasta a fost înlăturată, după anul 961, de către Dinastia șiiită a Fatimizilor. Cu toate că Ikhșidizii au încheiat o alianță cu Califii Abasizi din Bagdad, Fatimizii au întemeiat un Califat rival, la Cairo. Semnificația acestei polarizări Bagdad-Cairo a făcut din Siria teatrul de desfășurare al tuturor rivalităților și tensiunilor, situație care a durat până la stabilirea efectivă a unui centru unic de putere în Orientul Mijlociu.

Ridicarea Dinastiei Seljuq a orientat bătălia pentru Siria într-o nouă direcție. Supremația turcilor Seljuq a fost pecetluită în bătălia de la Manzikert din 1071, în Estul Turciei,

care a marcat victoria lor asupra forțelor bizantine ale Împăratului Romanus IV Diogenes. Astfel, au preluat aproape întreaga Sirie, inclusiv Damascul, în 1075, și, din 1078, au pătruns chiar în Ierusalim. Acest eveniment a început să atragă atenția întregii Europe, în special ca un semn al slăbirii puterii Bizantinilor, fiind în mare parte factorul principal care a dus la mișcările cruciaților. Aceștia invocau drept motivație recuperarea Locurilor Sfinte de către armatele creștine. Cruciadele au adus în Siria una dintre cele mai mari confruntări din lume, care i-a marcat în mod fundamental istoria. Armatele creștine care pătrunseseră în Siria în 1097, au descoperit că de fapt conducerea Dinastiei Seljuq era divizată și că teritoriului îi lipsea o organizare armată unitară, care să fi putut opune rezistență. După ce au preluat în mod brutal Antiohia, armatele cruciaților s-au despărțit. Baldwin de Bologna a preluat estul, unde a stabilit un principat independent cu sediul la Edesa (Turcia de Est), în timp ce Conte Raymond de Toulouse și-a stabilit sediul la Ierusalim, în fruntea unei armate numeroase și violente. Cucerirea de la Maarat al-Numan a marcat un alt masacru crud, în care și-au pierdut viața 20.000 de musulmani, incluzând femei și copii. Ciocnirile violente dintre cruciați și musulmani a durat timp de aproape două secole, motivul religios fiind adesea un pretext pentru cuceririle teritoriale.

Dinastia Zengizilor, condusă de Zengi și de fiul său, Nur al-Din, a continuat politica Dinastiei Seljuq în scopul restaurării ortodoxiei sunnite, înlăturând câștigurile Șiiților, susținuți de Fatimizi. Zengizii au dublat această întărire spirituală în teritoriile pe care acum le dețineau cu o consolidare a puterii lor fizice. Astfel, în 1144, au eliberat Edesa de sub cruciați și, până în 1154, au preluat și Damascul, unificând pentru prima dată rezistența din Siria împotriva armatelor cruciate pe un singur front. Întărirea ortodoxiei sunnite și încercuirea forțelor cruciate a constituit preambulul cuceririlor musulmane din Egipt și Siria, sub aceeași conducere.

Epoca Dinastiei Fatimizilor în Cairo a fost încheiată de către Saladin, care a reușit să restaureze autoritatea Califatului Abbasid. El a inaugurat ramura Aiubizilor (1176-1260), care mai târziu a format dinastii separate în Damasc și Cairo. Saladin a desăvârșit unificarea Siriei și, în 1187, l-a ademenit pe Regele Guy al Ierusalimului în

bătălia nimicitoare de la Hattin, în Galileea, care a însemnat distrugerea în masă a armatei creștine și a dus în mod implacabil la căderea Cetății Sfinte în mâna musulmanilor. În anul 1258, mongolii au distrus Bagdadul, astfel sfârșindu-se efectiv tot ceea ce însemnase Califatul Abasid.

Dinastia Mamelucilor (1260-1516 d.Hr.)

Pe la jumătatea secolului al XIII-lea, centrul conflictului dintre musulmani și cruciați s-a mutat în Egipt, care a fost obiectivul ultimelor mișcări ale cruciaților. În Cairo s-a născut a doua mare mișcare a musulmanilor, odată cu ridicarea Dinastiei Mamelucilor. Prima invazie a mongolilor în Siria, sub conducerea lui Hulaga, i-a inspirat pe Mameluci să profite de slăbirea forțelor Islamului, în bătălia de la Ain Jalud („Fântâna lui Goliat”), din 1260, și să preia Damascul de la Aiubizi. Conducerea Sultanului mameluc Baibars a marcat momentul reînnoirii cauzei împotriva cruciaților. Aceștia au fost confrunțați și opriți să înainteze într-o serie de atacuri, de către Sultanii Baibars și Qalaun, care au creat puternice bastioane în Antiohia (1269), Krak (1271), Marqab (1285), Latakia (1287), Tripoli (1289) și Taurus (1291). De asemenea, Mamelucii și-au creat foarte rapid rețele de alianță cu principalele familii și caste religioase din cele mai importante orașe ale Siriei. Sub conducerea lor și cu ajutorul privilegiilor oferite adesea de către guvernatorii orașelor, perioada mamelucă timpurie a fost o altă „epocă de aur” pentru Damasc.

După ultima și cea mai sângeroasă invazie a mongolilor, din 1400-1401, sub conducerea lui Timur (Tamerlaine), Mamelucii nu și-au mai recuperat niciodată puterea pe care au avut-o înainte. Până la urmă, puterea Mamelucilor a cedat, atât datorită lipsei lor de popularitate, cât și a unei noi incursiuni a turcilor, de data aceasta sub forma armatei Otomane.

Otomanii (1516-1918 d.Hr.)

Turcii Otomani au ajuns în Siria în anul 1516. Sub lunga domnie a Sultanului Suleiman (1520-1566), administrația siriană a fost sistematizată și veniturile sale stabilizate. Perioada Otomană timpurie (sec. XVI-XVII) a adus un nou stimulent pentru dezvoltarea celor trei provincii siriene – Damasc, Alep și Raqqa. Rolul favorabil jucat de către aceste provincii în administrație, veniturile ocazionate de pelerinajul anual (arb. *Haj*) la Mecca, precum și dezvoltarea comerțului extern au însemnat foarte mult în progresul înregistrat de economie. Începând cu secolul al XVIII-lea, politica turcilor a stagnat și veniturile Siriei au început să se diminueze și ca urmare a dezvoltării rutelor comerciale care treceau prin nord sau dinspre mare spre Asia.

Secolul al XIX-lea a fost o perioadă tulbură pentru Siria. Muhammad Ali și-a stabilit propriul centru de putere în Egipt, sfidând autoritatea Otomană. Ibrahim Pașa, fiul lui Muhammad Ali, a condus temporar Siria (1831-1840). În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Siria a devenit mult mai deschisă influențelor străine și au început să colaboreze cu mai multe instituții de educație din Europa. Cu toate că Damascul nu s-a grăbit să se ralieze la sentimentele naționaliste care erau încurajate în acea perioadă, totuși dezamăgirea în fața continuării conducerii turcești și impunerea politicii de „turcificare” au constituit premisele încurajării naționalismului arab. În 1914, Damascul a devenit cartierul general al forțelor germane și turcești din Siria, Liban și Palestina. Acest lucru a amplificat ura arabilor împotriva dominației otomane.

Primul război mondial (1914-1918) a fost o perioadă de privațiuni extreme în Siria și Liban. Lipsa acută de mâncare, foametea și numeroasele epidemii au fost rezultatul lipsei de interes a administrației otomane și a relei întrebuințări a bunurilor.

Mandatul Francez

Aliații și forțele naționaliste arabe au intrat în Damasc la 1 octombrie 1918. Orașul fusese abandonat cu o zi înainte de către garnizoana turcească. Alegerea unui Guvern Național Sirian, un an mai târziu, precum și numirea Regelui Feisal au estompat